

AZ UKRÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG BUDAPESTI DIPLOMÁCIAI KÉPVISELETÉNEK TÖRTÉNETE, 1919–1924

Ukrajna első budapesti diplomáciai képviselőjének létrejötte az 1918 decemberében – Pavel Szkoropadzkij hetmanátusának megdöntésével – megalakuló Ukrán Népköztársaság kormányához, a Direktóriumhoz kötődik. A Direktórium, amely programjában függetlenséget hirdetett, az egyik legfontosabb politikai céljának tekintette, hogy Európa első világháború utáni új geopolitikai viszonyai között nemzetközi elismerést nyerjen, és nemzetközi támogatást szerezzen a bolsevikok elleni küzdelméhez. Az ennek nyomán kialakuló külképviseleti hálózat szervei a rendkívüli diplomáciai missziók lettek.

A magyarországi rendkívüli diplomáciai misszió élére két jelölt jött számításba. Mindketten szociáldemokraták voltak: az eredetileg orvosi végzettségű galíciai politikus, az osztrák parlament volt képviselője, Roman Jaroszevics, illetve az Ukrán Népköztársaság volt romániai követe, Mikola Galagan. 1919. január 9-én a Direktórium végül az utóbbi jelölését hagyta jóvá. Galagannak már volt némi diplomáciai tapasztalata, igaz, a korábbi diplomáciai tevékenysége nem mondható túl eredményesnek: az Ukrán Katonai Főbizottság tagjaként és az Ukrán Központi Rada képviselőjeként 1917 decemberében ő vezette az Ukrán Népköztársaság hivatalos delegációját, amely a Kubán és Don vidékének autonóm képződményeit egyesítő Délkeleti Szövetséggel tárgyalt egy oroszországi föderális kormány létrehozásáról.¹ Diplomáciai karrierjének következő szakasza jóval bonyolultabb és felelősségteljesebb volt. Az Ukrán Központi Rada elnökének, Mihajlo Grusevskijnek az ajánlatát elfogadva, a független Ukrajna első bukaresti követe lett.² Annak ellenére, hogy nagyon kevés időt töltött ezen a poszton, Galagan mégis mindent megtett annak érdekében, hogy Románia elismerje Ukrajnát. Ugyanakkor azt követően, hogy Szkoropadzkij hetman kormánya 1918. április 29-én hatalomra került, pártjának az új kormányba lépő tagjai úgy döntöttek, hogy ne folytassa a diplomáciai szolgálatot, így már májusban le kellett mondania a követi tisztségről. Miután hazatért, a Népegészségügyi Minisztérium titkárságának vezetésével bízták meg.

Volodimir Csehivszkijnek, a Minisztertanács elnökének és külügyminiszternek azon javaslatára, hogy vállalja el a londoni diplomáciai misszió vezetését, egy viccel

¹ Lásd Веденеев Дмитро: Нащадок славного роду. Дипломат Микола Галаган. In: *Україна дипломатична: Науковий щорічник*. Вип. IV. Київ, 2004, 674.

² Галаган Микола: *З моїх споминів*. Ч. III–IV. Львів, 1930, Ч. III. 171.; Ч. IV. 18.

felelt. Állítólag azt mondta, hogy „*ha már külföld, akkor leginkább Budapestre menne, hogy ott nézze meg, hogyan kell forradalmat csinálni*”.³ 1919. január 16-án tudta meg, hogy a Direktórium már határozatot is hozott budapesti kinevezéséről. Galagan az elvek talaján álló és a nemzeti eszméhez hű diplomataként becsületesen és kompromisszumok nélkül végezte el a rá bízott feladatot, tudatában volt annak, hogy Ukrajnáért vállal felelősséget.

Így az akkor 37 éves Mikola Galaganra hárult az a feladat, hogy nem sokkal az Osztrák–Magyar Monarchia szétesése és a Magyar Népköztársaság 1918. november 16-i kikiáltása után kiépítse az ukrán–magyar diplomáciai kapcsolatokat. A misszió legfontosabb feladata abban állt, hogy elérje, Magyarország ismerje el Ukrajna állami függetlenségét.

Az Ukrán Népköztársaság diplomáciai missziója 1919. január 24-én kezdte meg működését azáltal, hogy Galagan közleményt adott ki arra vonatkozóan, hogy „*a Direktórium 139. számú telefonogramjának megfelelően az Ukrán Népköztársaság rendkívüli diplomáciai képviselőtének fejeként megkezdte tevékenységét*.”⁴ A Direktórium 1919. január 24-i határozatát a misszió létrehozásáról csak január 26-án fogadták el, az *Ukrán Népköztársaság Közlönyében* pedig február 7-én tették közzé.⁵ A misszió létszámát hét főben szabták meg (a misszióvezető, egy tanácsos, két megbízott hivatalnok, két attasé, egy titkár). A misszió létrehozását sürgette az a ténylegesen fenyegető veszély, hogy a bolsevikok elfoglalják Kijevet.

A követnek csak nagyon korlátozott lehetőségei voltak arra, hogy befolyásolja a misszió személyi összetételét. A budapesti ukrán képviselő munkatársaként az egyik jelölt Mihajlo Puhta közgazdászprofesszor volt. Őt végül nem nevezték ki, noha a követnek nagyon imponált a személye. A követségi tanácsosi tisztségre olyasvalakit szántak, aki az Ukrán Népköztársaság nyugati körzetét képviseli. Erre a posztra végül az ismert csernyigovi ügyvéd, Ilja Shrag fiát, Mikola Shragot nevezték ki. Az ifjabb Shrag jelöltsége érdekében lobbizott Arnold Margolin külügyminiszter-helyettes is, aki az idősebb Shrag kollégája és az Ukrán Szocialista Föderalista Pártban a párttársa volt. Fiatalkora ellenére az ifjabb Shrag már komoly tapasztalatokat szerzett a politikai, társadalmi életben. Ő vezette az ukrán szocialista forradalmárok pártja orgánumának, a *Borotba* („Harc”) című lapnak a szerkesztőbizottságát, tagja volt a csernyigovi körzet parasztküldöttei tanácsának, részt vett az autonóm Ukrajna alkotmánytervezetének kidolgozására létrehozott állandó bizottság munkájában, illetve az Ukrán Központi Rada Elnökségének tagjaként és Grusevszkij helyetteseként is tapasztalatokat szerzett. Shragnak már volt bizonyos diplomáciai tapasztalata is: a Központi Rada 1918. április 27-én kelt uta-

³ Уо. Ч. III. 105.

⁴ Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (Ukrajna Kormányzati és Igazgatási Szerveinek Központi Állami Levéltára, a továbbiakban: ЦДАВО України), ф. 3518, оп. 1, спр. 7, арк. 1.

⁵ Вісник УНР, 1919. 4. sz. 1.

sítása értelmében ő vezette az Ukrán Népköztársaság svájci delegációját, amelynek Spanyolországba, Olaszországba és Franciaországba kellett volna elutaznia, hogy felvegye a diplomáciai kapcsolatokat. A delegáció azonban ezt idő hiányában már nem tudta megtenni.⁶

Shrag tanácsosként azt a megbízatást kapta Budapesten, hogy vezesse a misszió titkárságát és vigye a jogi, illetve konzuli ügyeket.⁷ Attasénak az ismert költőt, Olekszandr Kandibát (álnéven: Olekszandr Olesz) és Timis Jackevicset nevezeték ki, továbbá a követségre delegálták még a kiváló nyelvtudással bíró, félig francia Olekszij Klort, a külügyminisztérium munkatársát, aki korábban Galagannal együtt dolgozott a bukaresti diplomáciai képviselőn. A többi tisztséget a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság képviselői számára hagyták meg abból a megfontolásból, hogy a diplomáciai képviselő összetétele is tükrözze a két állam egységét. A misszió kinevezett tagjai közül senki nem tudott magyarul, ezért a külügyminisztérium abban reménykedett, hogy a még betöltetlen posztokra találnak magyarul tudó munkatársat.

Galagan az elutazása előtt, január 22-én egyeztetett a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság külügyi államtitkárának helyettesével, Lonhin Cehelszkijjal, aki azért érkezett Kijevbe, hogy részt vegyen a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság és az Ukrán Népköztársaság egyesülését kimondó ünnepi népgyűlésen. A misszióvezető remélte, hogy fontos kérdéseket tisztázhat a budapesti képviselő működésével kapcsolatban, de csak annyit tudott meg, hogy Budapesten lesz képviselője a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaságnak is; ezért azt tanácsolták neki, hogy találja meg a közös nyelvet az 1919 januárjának elején a székhelyét Sztanyiszlavivbe áthelyező Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság kormányával.

E kormány, amelyet Jevgen Petruszevics vezetett, 1918 decemberében kezdett aktív külpolitikai tevékenységbe, amikor a lengyel csapatok nyomására ideiglenesen Lvivből Ternopilba költözött. Ekkor szervezték meg a Külügyi Államtitkárságot, aminek az élén a még 1918. november 9-én kinevezett Vaszil Panejko állt, ekkor kezdődött meg a diplomáciai képviselők megnyitása, mindenekelőtt a szomszédos országokban, amelyekben a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaságnak nyilvánvaló érdekei voltak. Az államalakulat bécsi képviselőjének vezetésével Mikola Vaszilkót, az 1917–1918. évi breszti béketárgyalások résztvevőjét, az osztrák Reichstag és a bukovinai tartományi szejm szenátorát bízták meg. Vaszilkó az Ukrán Nemzeti Rada egyik társalapítója is volt.⁸ A prágai és budapesti képviselők kinevezésére azután került sor, hogy Petruszevics megbeszéléseket folytatott Tomáš Masaryk csehszlovák elnökkel és Károlyi Mihállyal, a Magyar Népköztársaság

⁶ В. І. Головченко: Шраг Микола Ілліч. In: *Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х т.* Редколлегія: Л. В. Губерський (голова) et al. Київ, 2004, Т. 1. 747.

⁷ ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 1, арк. 24–29.

⁸ В. І. Головченко: Василько Микола Миколайович. In: *Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х т.* Редколлегія: Л. В. Губерський (голова) et al. Київ, 2004, Т. 1. 171–172.

elnökével. Annak ellenére, hogy Csehszlovákia benyújtotta igényét Kárpátalja területére, a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság kormánya abban reménykedett, hogy a csehek megsegítik a Lengyelországgal szembeni háborúban, és együtt tud majd működni Magyarországgal Románia ellenében.

Már 1918 decemberében Prágába készült az ismert bukovinai politikus, az Ukrán Felszabadítási Szövetség egyik vezető tagja, Sztjepan Szmál-Sztoczkij, a Bécsi Egyetem szláv filológiai doktora és hosszú ideig (1911–1918 között) a bécsi Osztrák Államtanács küldötte.⁹ Csehelszkij javaslata alapján a budapesti galíciai képviselőlet vezetésével a Galíciai Ukrán Hadsereg atamánját, Jaroszlav Biberovics századost bízták meg, aki korábban az osztrák–magyar hadseregben szolgált. Biberovics 1918 novemberétől a volt Osztrák–Magyar Monarchia területén, Olaszországban és a balkáni országokban rekedt ukrán hadifoglyok hazaszállításának szervezésével foglalkozott a magyar fővárosban. Az Ukrán Rada utasításának megfelelően kapcsolatba lépett a magyar kormánnyal, és egy ukrán önkéntes egységet szervezett meg. Petrusevics budapesti látogatásának eredményeként Biberovicsot hivatalosan is elismerte a magyar kormány a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság diplomáciai képviselőjeként. Miután Galagan egyeztetett Cehelszkijjével, azt a javaslatot tette, hogy a galíciai misszió egész Ukrajnát képviselje Magyarországon, de az Ukrán Népköztársaság Külügyminisztériumában ezt elutasították. A missziók egyesítésére vonatkozó elképzelés ugyanakkor a galíciai kormánnyal való megállapodást feltételezett.¹⁰ Ezért az Ukrán Népköztársaság magyarországi rendkívüli képviselőtének útja Sztanyiszlavivon keresztül vezetett Budapestre.

A misszió személyzete úgy indult el állomáshelyére, hogy meg sem várta, hogy a magyar kormány hivatalosan is beleegyezzen az akkreditálásába, ami egyenértékű lett volna az Ukrán Népköztársaság elismerésével. Budapestre Shrag és Klor kíséretében érkezett meg Galagan. Kandiba még Kijevben tartózkodott ekkor, Jackevics másodtitkár pedig még egyáltalán nem állt munkába.

A képviselőlet tagjai csak 1919. január 30-án, fűtetlen vagonokban eltöltött másfél napos kényszerű várakozást és kockázatos galíciai utazást követően jutottak el a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság székhelyére. Itt Galagan és Shrag ellátogattak Petrusevicshez, akivel véglegesen megegyeztek abban, hogy egyesítik a két budapesti missziót, az egységes külképviselet apparátusába kooptálják a galíciai misszió tagjait, Biberovicsot tanácsosként. A misszió elhelyezése körüli kérdés megoldásában az egyik legbefolyásosabb magyar szociáldemokrata politikus, Garami Ernő kereskedelemügyi miniszter, illetve egy Pintér Miksa nevű, az ukrajnai Szkvirből származó kereskedő segített, utóbbi azért, mert érdekében állt, hogy kereskedelmi kapcsolatokat létesítsen a sztanyiszlavivi kormánnyal.

⁹ В. І. Головченко: Смаль-Стоцький Степан Йосипович. Ін: *Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х т; Редколлегия: Л. В. Губерський (голова) et al. Київ, 2004, Т. 2. 484.*

¹⁰ М. Галаган: і. м. 109.

Február 10-én az ukrán diplomaták megérkeztek a magyar fővárosba, ahol a Dunapalota Szállóban vettek ki szobákat. Galagan első feladata az volt, hogy végrehajtsa kormánya és külügyminisztériuma határozatát a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság már egy hónapja Budapesten működő képviselőinek és az Ukrán Népköztársaság új missziójának egyesítéséről. Mivel nehézséget látott abban, hogy még egy tanácsosi posztot létesítsenek a misszió apparátusában, azt javasolta Biberovicsnak, hogy foglalja el az üresen álló titkári posztot. Utóbbi ezt visszautasította arra hivatkozva, hogy őt a tanácsosi tisztségre nevezték ki. Ennek ellenére formálisan mégis létrejött a két képviselő egyesítése.

Az első (nem hivatalos) viziteket Galagan a szociáldemokratáknál tette: Garami Ernő kereskedelemügyi miniszternél és Várnai Dánielnél, a *Népszava* szerkesztőjénél. Az első találkozó, amelyre február 12-én került sor, azt a célt szolgálta, hogy elérje legalább a szociáldemokraták támogatását. Február 13-án a misszióvezető ellátogatott a külügyminisztériumba, ahol átnyújtotta gróf Csáky Imre miniszter-helyettes számára a megbízólevelét. Galagan ígéretet kapott arra nézve, hogy minden diplomáciai exterritoriális jogot biztosítanak a misszió számára, igaz, a független Ukrán Népköztársaság *de jure* elismerését a magyar diplomata nem ígérte meg.¹¹ Február 14-én Galagan a Polgári Radikális Párt vezetőjével, Jászi Oszkárral találkozott, aki korábban tárca nélküli nemzetiségi miniszter volt még Károlyi Mihály kormányában. A találkozó alapján úgy tűnt Galagan számára, hogy Jászi megértően fog viszonyulni az ukrán külképviselet törekvéseihez.

Károlyi Mihály köztársasági elnök február 22-én fogadta Galagant és Biberovicsot. A találkozó a Budavári Palotában jött létre, és a rendkívül ünnepélyes külsőségek ellenére meglehetősen súlyos kérdések kerültek szóba. Így többek között annak veszélye, hogy a bolsevik mozgalom az egykori cári Oroszország határain túl is meg fog erősödni. Megerősítést nyert továbbá magyar részről az az igény, hogy az ukrán kormány ismerje el: Kárpátalja Magyarország integráns része. Szó volt egy Romániával szembeni ukrán–magyar közös fellépés lehetőségéről is. Galagan kijelentette, hogy az oroszországi bolsevikok támadásai sértik a népek önrendelkezésének elvét, ami ellentétben áll a Károlyi Mihály által is tisztelt Woodrow Wilson amerikai elnök nézeteivel. Az ukrán követ kifejtette a Direktórium hivatalos álláspontját arra vonatkozóan, hogy a kárpátaljai ukránok számára lehetővé kellene tenni, miszerint egy referendum keretében nyilváníthatják ki önrendelkezési jogukat, ami megfelelné a wilsoni 14 pontnak. Galagan elismerte, hogy Románia tekintetében Magyarország és az Ukrán Népköztársaság érdekei megegyeznek. Ahogy a követ később konstatálta: „*Így indultak a diplomáciai kapcsolataink a magyar kormányval.*”¹²

¹¹ О. І. Галенко – Є. Є. Камінський – М. В. Кірсенко et al.: *Нариси з історії дипломатії України*. Під ред. В. А. Смоля. Київ, 2001, 346.

¹² М. Галаган: і. м. 109.

Az ukrán diplomaták kapcsolatba léptek a budapesti diplomáciai testület tagjaival és az ukrán kulturális élet képviselőivel. Egyezséget kötöttek a budapesti osztrák követtel, Hans Knobloch báróval arra vonatkozóan, hogy osztrák részről ausztriai beutazóvizumot biztosítanak az ukrán misszió által kiadott útlevéllel rendelkező polgárok számára. Hasznosnak bizonyult a találkozójú Hiador Sztripszky ukrán tudóssal, aki a Károlyi-kormányban Ruzska Krajna iskolaügyi biztosa volt. Márciusban Galagan már Sztripszky kíséretében látogatta meg Szabó Oresztet, Ruzska Krajna kormánybiztosát, ezen a találkozón nyilvánvalóvá vált, hogy utóbbi szigorúan tartotta magát a hivatalos magyar állásponthoz, miszerint Kárpátalja Magyarország integráns része.

Annak érdekében, hogy „megismertessék a magyar közvéleménnyel az ukrán kérdést, és elnyerjék a magyarok szimpátiáját”, még 1919 februárjában létrehozták a képviselői sajtóirodáját.¹³ A sajtóreferensi posztra az orosz hadsereg egykori hadnagyát, a belorusz származású Pavlo Hodarkevicset nevezték ki, aki jól beszélt magyarul és más idegen nyelveken. A sajtóiroda feladatául szabták, hogy szemlélje a magyar sajtót, informálja a magyar közvéleményt az Ukrajnában zajló eseményekről, illetve ezzel kapcsolatban hozzon létre egy önálló orgánumot; ezt a lapot végül Budapesten adtak ki *Die Ukraine* címmel.

Olekszandr Kandiba február 23-án érkezett Budapestre. Galagan azzal bízta meg őt, hogy létesítsen kapcsolatot magyar írókkal, költőkkel és újságírókkal, amely feladatot kiválóan teljesítette. Március 21-én, a proletárdiktatúra kikiáltásának napján, az attasé négynapos szabadságra utazott Bécsbe, ahonnan április 23-ig nem tért vissza. Emiatt április 1-jén felmentették tisztségéből. A misszió összetételében más változások is történtek. Kandiba mellett Klor is elhagyta a képviselői és Vinnycába utazott, ahol a kormány rendelkezési állományába került. Így Biberovics javaslatára a lemergi ukrán gimnázium tanárát, Ivan Fliuntot nevezték ki Budapestre attasénak, a képviselői új hivatali alkalmazottja pedig a ljubavicsi középiskola végzőse, Ivan Sztasziv lett. Mindkettejük kinevezését május 1-jén hagyták jóvá. A felszabaduló tisztségek kiváltása költségtakarékos megoldásnak bizonyult, hiszen a képviselői anyagi helyzete nem volt túl kedvező.

A Tanácsköztársaság kikiáltása ellenére a misszió vezetője úgy döntött, hogy a megváltozott politikai körülmények között is folytatják tevékenységüket, azzal a meggyőződéssel, hogy „kötelességünk tenni a dolgunkat minden körülmények között”.¹⁴

A misszió élén álló Galagan legfontosabb feladatának azt tekintette, hogy a magyar tanács hatalom közvetítésével tüzszünetet hozzon létre az Ukrán Népköztársaság és Szovjet-Oroszország között. Az első látogatását a Kun Béla által vezetett Külügyi Népbiztosságba tette. A követ számított a népbiztosság propagandaügyi igazgatóságának vezetője, Poór Ernő közreműködésére, akivel meglehető-

¹³ ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 29, арк. 156.

¹⁴ М. Галаган: і. м. 166.

sen szokatlan körülmények között sikerült megismerkednie. A március 23-ról 24-re virradó éjszaka ugyanis a Dunapalota Szállóban, mindennemű diplomáciai immunitást felrúgva, megpróbálták letartóztatni és kirabolni Galagant. Az erről készített jelentésében Galagan megjegyezte, hogy „a letartóztatás egyik indoka az volt, hogy a független Ukrán Népköztársaság nem létezik, a másik pedig az, hogy a burzsoá ukrán kormány képviselője vagyok, amely hadban áll Szovjet-Oroszországgal.”¹⁵ Az egyik éjszakai hivatlan látogató Mihajlovicsként mutatkozott be, és az „orosz ügyekért felelős” népbiztosnak adta ki magát; politikai jellegű kérdéseket szegezett Galagannak, a misszió pénzét és dokumentumait követelve. A követnek sikerült megsemmisítenie a legfontosabb iratokat. Miután kézhez kapott 600 000 koronát, Mihajlovics nem zaklatta tovább a követet. Mindvégig azt hangoztatta, hogy csak politikai jellegű látogatást tesz a külképviseleten. Lezáratta a misszió titkárságát, és arra kötelezte Galagant, hogy egy napig ne hagyja el a képviselet helyiségét. Mint később kiderült, hasonló módon „látogatták meg” Biberovicsot is, elvettek tőle kétmillió koronát, átkutatták Shrag szobáját. Miután a kifosztott ukrán misszió képviselői több alkalommal is kitartóan hívták a Külügyi Népbiztosságot, másnap Poór Ernő személyesen vitte el nekik az elkobzott pénzt, igaz, a teljes összegből hiányzott 228 700 korona.

A szállodában lezajlott incidens végül oda vezetett, hogy Galagan személyesen látogatott el Kun Bélához. „Egész Magyarország legnépszerűbb politikusával”¹⁶ ugyanott találkozott, ahol egy hónappal korábban még Károlyi Mihály fogadta, a Budavári Palotában, amely akkor nagyon elhanyagolt és nyomasztó benyomást tett a követre. A megbeszélések feszülten zajlottak, figyelembe véve, hogy az ukrán képviselet helyzete meglehetősen képlékenyvé vált az új körülmények között. A népbiztos kifejtette abbéli véleményét, miszerint Szovjet-Oroszországnak nem áll érdekében, hogy békét kössön a „burzsoá Direktóriummal”, mivel már megalakult Szovjet-Ukrajna. Galagan egyrészt azzal érvelt, nem ismeri el, hogy egy ország a saját államberendezkedési elveit egy másikra erőltesse, másrészt pedig a Direktórium igyekezett szavatolni a dolgozó tömegek jogait a munkástanácsok megszervezése révén. Mindez azonban nem befolyásolta Kun Béla álláspontját. Ennek a találkozóknak alighanem az egyetlen eredménye az lett, hogy megegyeztek abban, miszerint Kun Béla találkozni fog a baloldali nézeteket valló Volodimir Vinnyicsenkóval, a Direktórium egykori fejével. Galagan őt ajánlotta Kun Béla figyelmébe azon kívánságára, hogy találkozhasson „az ukrán önállóság képviselőjével, aki a szovjet rendszer híve”.¹⁷

A Kun Béla és Vinnyicsenko közötti találkozó hamarosan létre is jött. Vinnyicsenkót a követ mellett az ismert könyvkiadó, Jurij Tiscsenko kísérte el a találkozóra, akivel Vinnyicsenko együtt érkezett Bécsből. A magyar kommunisták

¹⁵ ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 1, арк. 57–63.

¹⁶ Ez Galagan megfogalmazása Kun Béláról. Lásd M. Галаган: i. m. 176.

¹⁷ Uo.

abban reménykedtek, hogy Vinnyicsenko közvetítésével katonai segítséget kaphatnak az orosz bolsevikoktól, illetve Ukrajnában is hatalomra juttathatják az ukrán kommunistákat, cserébe azt ígérve, hogy „elsimítják Ukrajna konfliktusát” Oroszországgal. Vinnyicsenko Galagannal együtt megfogalmazta az ukrán–magyar közeledés feltételeit. Az első követelésük az volt, hogy Magyarország ismerje el az új államalakulatot, az Ukrán Tanácsköztársaságot az ukrán etnikai határoknak megfelelően, beleértve Galícia ukrán lakosságú körzeteit Lvivvel a Szan folyó mentén, valamint a volt Osztrák–Magyar Monarchia más ukrán lakosságú területeit. Kikötötték azt is, hogy mik lehetnek a feltételei annak, hogy az egyik állam csapatai a másik területén tartózkodjanak, milyen legyen a kormány összetétele, milyen pénzügyi segítséget kell nyújtani az ország megvédéshez a külső és belső ellenségek ellen. A Moszkvába küldött jegyzékre Hrisztyian Rakovszkijtől, az Ukrán Szocialista Tanácsköztársaság külügyi népbiztosától kaptak választ, aki elvetette, hogy bárminemű tárgyalást folytassanak Vinnyicsenkóval mint „a burzsoá ideológia képviselőjével”. Ez minden reményt szertefoszlattott arra nézve, hogy magyar részről elfogadják a feltételeket, és csak megerősítette Kun Béla elképzelését a Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna közötti kapcsolatok szükségességéről. Galagan részvétele ezeken a tárgyalásokon szerepet játszott abban, hogy a főként a lengyel és a francia sajtó által sugallt „bolsevik követ” imázsa alakuljon ki róla.

A Magyar Tanácsköztársaság fennállása idején a követség tovább működött. Azt hangoztatva, hogy a képviselőt egyik fő feladata az állampolgáraik jogainak és érdekeinek védelme, Galagan elérte, hogy az ukrán útlevéllel rendelkező személyek a Magyar Tanácsköztársaság állampolgáira vonatkozó kötelezettségek alól mentesüljenek. Ezt a „győzelmet” az is megalapozta, hogy a szovjet-orosz kormány és a magyar tanácskormány közötti megállapodás értelmében ezeknek az országoknak a polgárai, amennyiben a másik ország területén tartózkodtak, többletjogokkal rendelkeztek, ugyanakkor különleges kötelezettségeket is róhattak rájuk. Ezért az orosz állampolgárokat kényszermunka is fenyegethette, vagy katonai szolgálatra kötelezhatték őket a magyar vörös hadseregben.

A misszió másik fontos feladata „az ukrán ügy propagandája” volt, ami a Magyarországi Tanácsköztársaság fennállása idején csak egy ukrán kommunista napilap álcája alatt működhetett. A létrehozandó lap szerkesztőségéhez csatlakozott Mikita Sapoval is, a Központi Rada és a Kis Rada egykori tagja, egykori posta- és táviróügyi miniszter, az Ukrán Nemzeti Szövetség elnöke (1918. november 14. – 1919. január), aki egykoron a földművelésügyi miniszteri tisztséget is betöltötte Csehovszkij kormányában. Sapoval a bolsevikok elől menekült Galíciába, ahonnan 1919 februárjában volt kénytelen távozni a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság kormányával kialakult ellentétei miatt. Az „ukrán kommunista csoport” lapja, a *Krasznojá Ukrajna* („Vörös Ukrajna”) című hetilap első száma 1919. május 24-én jelent meg. Kulcsfontossággal bírt a hetilap negyedik száma. Az abban publikált *Kaland vagy tragédia?* és a *Megértés útja* című cikkek súrlódáshoz vezettek a szovjet körökkel, s végül a szerkesztők megbüntetését és a munkától való eltiltását von-

ták maguk után. A lap csak kéthetes kényszerszünet után jelenhetett meg ismét. Így az ukrán követ még a Magyarországi Tanácsköztársaság időszakában is igyekezett tájékoztatni a magyar közvéleményt Ukrajna problémáiról.

Ugyanezt a célt szolgálta az az elképzelés, hogy egy társaságot hozzanak létre a Magyarországon élő ukrán lakosság kulturális, művelődési lehetőségeinek szélesítése, illetve nemzeti öntudatának erősítése érdekében. Kidolgozták a *Proszvita Orosz-Ukrán Társaság* alapszabályát, amelynek tagja lett az összes Budapesten élő ismert ukrán személy: Avgusztin Stefan, Hiador Sztripszky, Jevgen Pidgaeckij, Volodimir Szikevics és mások. Ugyanakkor azon túl, hogy sor került az alakuló ülésre az ukrán külképviselet helyiségében, a társaság érdemi tevékenységet nem fejtett ki, – nyilvánvaló, hogy a magyarországi tanáchs hatalom idején nem mutatkozott erre reális perspektíva.

Mindennél jóval produktívabb volt Galagan találkozója Bonkáló Sándorral, a Budapesti Egyetem professzorával. A kárpátaljai Rahón született ismert irodalomtörténész, történész, néprajzkutató és fordító vezette Magyarország akkori egyetlen ukrán és orosz nyelvi és irodalmi tanszékét. A tanszék megnyitásának jelentőségét a tudós nemcsak abban látta, hogy azon belül oktatási tevékenység folyhat, hanem abban is, hogy ott tudományos kutatást folytathatnak a dialektológia, néprajz, kulturológia terén. A diplomaták olyan kiadványokat adományoztak neki, amelyek segíthették a tanszék munkáját az ukrán nyelvtan tanítása terén, illetve az „ukrán ügyre” vonatkozóan szolgáltatottak újabb információkkal, tudományos szakmunkákkal azonban nem tudták megajándékozni a tanszékét.

Nyár közepére a misszió helyzete egyre nyugtalanítóbbá vált. Az Ukrán Népköztársaság külképviseleti vezetőinek értekezletét 1919. június 18–22. között tartották Bécsben Volodimir Temnickij külügyminiszter elnöklete alatt. Az értekezleten megerősítést nyert, hogy a Direktórium alapvető külpolitikai célkitűzése az „ukrán földek” egysége és állami függetlensége. Ugyanakkor Galagant nem hívták meg az értekezletre, ami arra készítette őt, hogy személyes levéllel forduljon a miniszterhez. Ahogy Temnickij később elmondta, az értekezletet nem tervezték előre, azt rendkívüli jelleggel hívták össze a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság párizsi békekonferencián résztvevő delegációja tanácsosának, Sztyepan Tomasevskij bécsi tartózkodása miatt. Mivel a miniszter beleegyezett, hogy fogadja Galagant, utóbbi 1919. július 1-jén Bécsbe utazott, hogy „személyesen számoljon be a miniszternek a misszió tevékenységéről”.¹⁸ A Temnickijjal folytatott megbeszélés során egyeztették a misszió összetételének megváltoztatására vonatkozó kérdéseket is. Éppen abban az időben, július folyamán tűnt el Budapesten két személy, akiket „Rakovszkij követeként” vagy „Szovjet-Ukrajna követeként” emlegettek. Azt sem lehetett kizárni, hogy meggyilkolták őket. Mindez csak erősítette a helyi hatóságok gyanakvását az ukrán külképviselettel szemben. Galaganhoz olyan híresztelések is eljutottak, melyek szerint lehetséges, hogy támadást intéznek a követség ellen, és

¹⁸ ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 7, арк. 5 зв.

meg akarják gyilkolni a követet. Több interjút is adott ezért a magyar sajtóban, garantálva, hogy nincs köze a már említett személyek eltűnéséhez. Egyre nehezebbé vált a követség fenntartása is: a négy főből álló apparátus fenntartására havonként 10 700 koronát kívántak fordítani, beleértve a bérköltéseket, a kiküldetési költségeket és a lakbért is.¹⁹ Ezek az anyagi eszközök azonban júliusban nem érkeztek meg a misszióhoz, amit Galagan jelentett is a külügyminisztériumnak.

Budapesten tovább működött a galíciai képviselet is. Abban bízva, hogy a Magyar Tanácsköztársaság kitart addig, „amíg nem jön létre összeköttetés Galícián keresztül Oroszországgal”,²⁰ Kun Béla felajánlotta Biberovicsnak, hogy közvetít a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság és Szovjet-Oroszország kormánya közötti tárgyalásokon, valamint javasolta, hogy Kelet-Galícia és Magyarország létesítsen kereskedelmi kapcsolatot. A nyugat-ukrajnai kormány államtitkársága azonban elutasította ezt a javaslatot. Az ukrán–lengyel front súlyos helyzete és az Antant várható reakciója miatt elutasították azt is, hogy segítséget nyújtsanak Böhém Vilmosnak, a magyar csapatok parancsnokának a Románia elleni harcban.²¹ Ugyanakkor számos tényező, például az, hogy kölcsönösen nem tettek engedményt egymásnak, az egymástól eltérő külpolitikai prioritások, a lengyel–ukrán front súlyos helyzete és a magyarországi hatalmváltás csökkentették Biberovics missziójának presztízsét. A misszió eszközeit és vagyonát május 8-án osztották fel, a „galíciai pártfogóság” két helyiséget kapott az Akadémia utca 17. számú épületben.

Augusztus 1-jén, mint ismeretes, hatalmváltás történt Magyarországon. Az úgynevezett szakszervezeti kormánynak több olyan tagja is lett, akit az ukrán diplomaták jól ismertek: Garami Ernő, Garbai Sándor és Ágoston Péter külügyminiszter. Utóbbi augusztus 4-én fogadta Galagant. Figyelmesen meghallgatta, de kételyeit fejezte ki kormánya jövőjével kapcsolatban. Jövendőlése beteljesedett: augusztus 6-án a kormány megbukott.

Ebben az időben nevezték ki követségi titkárnak Mikita Sapovalt, aki november 2-áig töltötte be ezt a tisztséget. Augusztus 7-én alakult meg Friedrich István kormánya, így az állandó magyarországi kormányváltások is hátráltatták az ukrán–magyar kapcsolatok kibontakozását. Azzal, hogy a román csapatok elfoglalták Budapestet, az ukrán külképviselet helyzete is súlyosbodott: a szigorú cenzúra meghonosításával egyidőben betiltották a misszió sajtóirodájának *Die Ukraine* című közleményét is, akadályozták a katonai egészségügyi szolgálat ellátását, korlátozták a budapesti és a bukaresti ukrán külképviselet közötti információáramlást. E kérdések megoldására Galagan egyeztetést kezdeményezett Constantin Diamandyval, a román kormány budapesti főmegbízottjával, ami sikerrel járt. Az információs elszí-

¹⁹ ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 1, арк. 24–29.

²⁰ А. И. Пушкиш: *Внешняя политика Венгрии. Ноябрь 1918 – апрель 1927 г.* Москва, 1981, 83.

²¹ Олександр Павлюк: Зовнішня політика ЗУНР. In: *Київська старовина*, 1997. 3–4. sz. 119.; Олександр Павлюк: ЗУНР і політика Угорщини. In: *Україна в минулому*. Вип. VII. Київ, 1995, 39.

geteltséget megszüntették, a sajtóiroda működését engedélyezték (igaz, annak közleménye jelentős késéssel jelenhetett csak meg, és nem tartalmazhatott olyan sajtóanyagot, amely „szemben állt Románia érdekeivel, kritizálta az Antantot, vagy ellenségesen viszonyult a lengyelekhez”),²² a hadifoglyok számára engedélyezték, hogy a románok által elfoglalt területen áthaladjanak. A Diamandyval kötött egyezség értelmében Budapesten újra megjelenhetett a *Die Ukraine* című német nyelvű napilap, és külön brosúraként adták ki magyar nyelven Sulgin Sándor munkáját.²³

Biberovics szeptemberben átadta az 1919 áprilisára datált megbízólevelét a magyar külügyminiszternek, és ezzel végérvényesen bizonyosságot nyert, hogy a két ukrainai képviselő önállóan fog működni. Galagan úgy vélte, hogy ez árt az ukrán földek állami egységét hangoztató eszme külföldi reprezentációja szempontjából, ezért Somssich József külügyminiszter hozzá intézett megkeresésére hangsúlyozta, hogy csak egyetlen ukrán külképviseletnek, az Ukrán Népköztársaság rendkívüli diplomáciai képviselőének illetékessége jogszerű.

Az Ukrán Népköztársaság 1919. novemberi veresége²⁴ után a budapesti diplomáciai képviselő helyzete súlyosbodott. Galagan utasítást kapott a misszió létszámának csökkentésére először négy főre (november 5-én), majd nemsokára három főre (november 15-én), továbbá az alkalmazottak fizetéseinek csökkentésére (a misszióvezető fizetését 50%-kal, az alkalmazottakét 15–35%-kal).²⁵ Ugyanakkor az osztrák sajtóban olyan cikkek jelentek meg, amelyek Galagant azzal vádolták, hogy együttműködött a magyar tanácskormánnyal. 1919. november 15-én a „misszió diszkreditálásában érdekelt körök” tevékenységének ellensúlyozására az ukrán diplomaták ünnepélyes fogadalmat tettek, hogy hűségesen szolgálni fogják Ukrajna népét és az általa létrehozott Ukrán Népköztársaságot, illetve annak legfelsőbb hatalmi szerveit. A Direktórium még október 13-án hozott törvényt arról, hogy az állami alkalmazottaknak ünnepélyes esküt kell tenniük. E törvény végrehajtása a külképviseleteken a lassú információáramlás miatt jelentősen elhúzódott. Az a nap, amelyen a budapesti képviselő tagjai ünnepélyes eskütételt tettek, jelentős eseményként vonult be az Ukrán Népköztársaságnak a Direktórium időszaka alatti

²² ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 1, арк. 90.

²³ Sulgin Sándor: *Ukrán problémák. (A néprajzi kérdés, a nemzeti művelődés, a gazdasági élet, a népköztársaság.)* Fordította és előszóval ellátta: Berinkey Dénes. Budapest, 1920.

²⁴ 1919. augusztus 31-én az Anton Gyenyikin vezette fehérgárdista csapatok (Dél-Oroszországi Fegyveres Erők) elfoglalták Kijevet. A Direktórium tagjai elmenekültek onnan, a Szimon Petljura vezette ukrán erőket pedig 1919 októberében megsemmisítették. 1919. november 6-án Zjatkovci település vasútállomásán kötötte meg Miron Tarnavszkij, a Nyugat-Ukrainai Népköztársaság fegyveres erejének, a galíciai hadseregnek a főparancsnoka a fegyverszüneti egyezményt Gyenyikin hadseregének képviselőjével. Az ukrán történetírás ezt a dátumot tekinti az Ukrán Népköztársaság története végének.

²⁵ Elsősorban a pénzügyi nehézségek miatt zárt be a szófiai követség, és szüntették meg tevékenységüket a görögországi, a dániai, az egyesült államokbeli, a lettországi és a kaukázusi missziók, továbbá a rigai, a batumi és a bakui konzulátusok.

történetébe. A Direktórium tagjainak és az Ukrán Népköztársaság kormánya tagjainak együttes ülésén döntést hoztak Fedir Shvec és Andrij Makarenko megbízatásának megszüntetéséről, akik ezt követően külföldre távoztak. A „Köztársaság ügyeinek vitelét” a Direktórium vezetőjére, Szimon Petljura főatamánra ruházták.²⁶ A következő napon Petruszevszkij elhagyta Kamenyec-Podolszkt. Közeledett az Ukrán Népköztársaság és a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság végleges szakításának ideje. Ezt egy „minden követhet és misszióvezetőhöz” intézett decemberi felhívás váltotta ki, amelynek értelmében ellenőrizni kellett, hogy „*a galíciai munkatársak mennyire lojálisak a kormányhoz, illetve mennyire veszik semmibe annak politikai intézkedéseit.*” A felhívásban kimondták, hogy az ilyen munkatársakat a követek személyes felügyelete alá kell helyezni.²⁷ Ennek a felhívásnak azonban a budapesti misszió tevékenysége szempontjából nem volt aktualitása. Továbbra is a misszió állományában dolgozhatott a galíciai származású Sztasziv és Fliunt.

A Tanácsköztársaság bukása utáni időszak a sorozatos kormányváltások időszaka volt Magyarországon. Galagan úgy vélte, hogy „*az összes kormány, amely a szovjet kormányzat bukása után alakult, nemcsak jól, hanem egyenesen barátságosan viszonyult hozzánk.*”²⁸ Mindeközben a misszió anyagi helyzete egyre inkább romlott. Galagan személyesen utazott Bécsbe, hogy 250 800 koronát igényeljen a misszió négyhavi költségeire, de ezt a próbálkozását nem koronázta siker, mint ahogy számos levele is válasz nélkül maradt.

1920 áprilisának végén, mivel az ukrán fronton érezhetően súlyosbodott a helyzet, a külföldi sajtóban különféle híresztelések röppentek fel arról, hogy Józef Piłsudski marsall és Szimon Petljura főatamán, a Direktórium vezetője titkos egyezményt kötöttek egymással. Galagan álláspontja az volt, hogy az Ukrán Népköztársaság egyezsége a Rzecz Pospolitéval ellentmond Ukrajna szuverenitása és egysége elvének. Májusban Bécsbe utazott a diplomáciai képviseltek nem hivatalos értekezletére, hogy ellenőrizze ennek az információnak a hitelességét. A követek nézetei az egyezménnyel kapcsolatban végletesen ellentétesek voltak. A többség úgy vélte, hogy az felér egy „politikai és diplomáciai sikerrel”, amely reménykeltő a tekintetben, hogy Lengyelország katonai segítséget nyújt Ukrajnának. Mások úgy vélték, hogy az egyezmény előnytelen a Lengyelországnak tett jelentős területi és gazdasági engedmények miatt. Galagan azok közé tartozott, akik nem számítottak arra, hogy az egyezmény megvalósítása pozitív eredményre vezet majd. A nem hivatalos értekezlet egy határozatot hozott arról, hogy Konsztantyin Macievicset, a bukaresti ukrán rendkívüli diplomáciai képviseltek vezetőjét, Olekszandr Sulgint, az Ukrán Népköztársaság egykori külügyminiszterét és szófiai követét, illetve a Népszövetség első genfi ülésén résztvevő ukrán delegáció vezetőjét (a többség képviseltekében), továbbá Galagant (a kisebbség képvisel-

²⁶ Довідник з історії України. За заг. ред: І. Підкови, Р. Шустра. Київ, 2001, 211.

²⁷ ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 7, арк. 6.

²⁸ М. Галаган: і. м. 229.

letében) Varsóba küldik azzal a céllal, hogy derítsék ki, mi volt az egyezmény pontos tartalma (mivel csak a politikai konvenció 1. pontja volt publikus), és melyek az ukrán kormány politikájának jövőbeni irányai. Galagan Leonyid Mihajlivnak, a londoni ukrán rendkívüli diplomáciai képviselő tanácsosának segítségével betekinthezt az Ukrán Népköztársaság és Lengyelország által kötött varsói egyezmény dokumentumaiba. Az egyezmény szövegét elolvasva saját álláspontjának helyességét látta igazolni; megerősítette azon meggyőződését, hogy az egyezmény előnytelen Ukrajna számára. Az egyezmény életbe léptetése ugyanis 162 ezer km² területől fosztotta volna meg Ukrajnát, 9 millió ukrán vált volna hontalanná, átengedte volna Varsónak a katonai alakulatok és a vasútvonal feletti irányítási jogokat, valamint helyreállította volna a lengyel földbirtokosok jogait.²⁹

Zsmerinkában, ahol ideiglenesen berendezkedett a Direktórium, Galagan találkozott Andrij Nyikovszkij külügyminiszterrel és Petljurával. Az elsővel folytatott megbeszélés nem ébresztett kételyeket benne: az ukrán külpolitika kurzusa szorosan összeforrt Lengyelországgal, Ukrajna legfőbb szövetségével. Petljura sokkal jobban érdeklődött a budapesti misszió ügyei iránt, mint a szaktárca vezetője. Ugyanakkor Galagan hiába reménykedett abban, hogy a főatamánál, az egykori párttársával nyílt párbeszédet folytathat. Erre a megbeszélésre ugyanis Macievious jelenlétében került sor, aki teljes mellszélességgel támogatta az egyezményt, ezért Galagan semmi újat nem tudott meg. Ilyen körülmények között még az is megfordult Galagan fejében, hogy befejezi diplomáciai pályafutását.

Galagan 1920 augusztusában hivatalos meghívást kapott Bécsbe, a követi értekezletre, amelyen a kormánypolitika új irányvonalát és a külképviseletek ezzel kapcsolatos feladatait kívánták megvitatni. A tanácskozássra 1920. augusztus 18–20-án került sor Nyikovszkij külügyminiszter elnökelete alatt. Mivel Galagan nem változtatott az álláspontján a Lengyelországgal való szoros együttműködésre irányuló új kormányzati kurzus kapcsán, beadta lemondását. A kormány 1920. augusztus 26-ra datált válasza csak szeptember 3-án érkezett Budapestre. A válaszban a következők álltak: „Az Ukrán Népköztársaság kormánya nevében őszintén köszönjük azt az óriási munkát, amit Hazánk javára végzett ezen nehéz időkben.”³⁰ Az Ukrán Népköztársaság hivatalos diplomáciai képviselőjeként az utolsó utasítást 1920. szeptember 10-én adta ki Galagan, ebben a misszió összes munkatársának őszinte köszönetét fejezte ki segítségükért és együttműködési készségükért, az Ukrajna és az ukrán nép javára tett szolgálatukért.³¹

Galagant hivatalosan csak szeptember 28-án mentették fel. Az átadás-átvétellel kapcsolatos feladatok elvégzése Volodimir Szuhoveckijre, a misszió titkárára hárult. A misszió több mint két hónapig vezető nélkül maradt.³² Noha a titkár, az

²⁹ Д. В. Веденеев: *Становлення зовнішньополітичної служби України (1917–1920 рр.)*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Київ, 1994, 111.

³⁰ М. Галаган: і. т. 294.

³¹ ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 7, арк. 15 зв.

attasé és a sajtóreferens továbbra is a helyén maradt és folytatta munkáját, a misszió rendkívül súlyos anyagi nehézségei ellehetetlenítették a sajtóiroda működését; a sajtóreferensnek azon túl, hogy még a fizetését sem kapta meg, arra sem volt lehetősége, hogy a magyar lapokat beszerezze. Szuhoveckij rendszeresen megküldte a külügyminisztériumnak a szükséges beszámolókat, más állami szerveket is ellátott a missziót érintő információval, miközben nem kapott fizetést és saját pénzéből fizette ki a képviselő által számára bérelt lakást. 1920. december 1-től a misszió apparátusának összetételét megváltoztatták. Összesen három tisztviselő felvételét tervezték (vezető, titkár és egy hivatalnok), a képviselő fenntartására a fizetések mellett a következő kiadási tételeket határozták meg: titkársági költségkeret, előre nem látható gazdálkodási kiadások, lakhatási kiadások (összesen havi 69 000 korona összegben). Majdnem ugyanabban az időben szüntette be működését a nyugat-ukrajnai diplomáciai képviselő Budapestben, az 1920. december 31-i hatályú likvidációról november 29-én született meg a döntés.

Nem volt könnyű új vezetőt találni a budapesti képviselő élére. 1920 augusztusában megvonták a közép- és kelet-európai hadifogoly-missziók megbízatását, és az ukrán hadifoglyok ellátásával és hazaszállításával kapcsolatos teendőket a külügyminisztérium kompetenciájába utalták. Ez volt a jogalap arra, hogy Szikevics ezredesnek ajánlják fel a budapesti misszióvezetői tisztséget. (Ettől függetlenül a saját jelöltségét vetette fel Ljucij Kobiljanszkij, az orvostudományok doktora, a katonai misszió volt főorvosa.³³ Közvetlenül Nyikovszkij miniszterhez fordult azzal a kéréssel, hogy „legalább Finnországba” nevezzék ki. Megkeresését „reménytelen helyzetével” indokolta, azt írta, hogy a családja éhezik, mivel nincs munkája Budapestben.) A misszió új összetételének kialakításában meghatározó szerepet játszott a már említett Mikola Vaszilko, az Ukrán Népköztársaság svájci misszióvezetője, aki 1921 áprilisától rendkívüli meghatalmazottként, miniszteri rangban dolgozott. Nyikovszkij őt bízta meg azzal, hogy ideiglenes jelleggel adja át a misszió vezetését Kobiljanszkijnak.

Így 1920. december 4-től 9-ig az Ukrán Népköztársaság budapesti rendkívüli képviselőjét ideiglenes ügyvivőként Ljucij Kobiljanszkij vezette. Kinevezésére úgy került sor, hogy Nyikovszkij és Vaszilko táviratváltása időben elcsúszott, és Kobiljanszkij kinevezése időben megelőzte Szikevicsét. Előbbi kinevezése tisztán formális jelleggel bírt. Az új misszióvezető jogköre mindössze arra korlátozódott, hogy átvegye az ügyeket és a misszió vagyont Szuhoveckijtól, és néhány személyt kinevezzen. A Vaszilkóval kötött megállapodás alapján ismét a képviselőre nyert kinevezést Ivan Sztasziv, a misszió korábbi tisztviselője. A misszió titkára Danyilo

³² ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 95, арк. 26.

³³ Kobiljanszkij a hadifogoly-segélyezési misszió főorvosa volt 1920. február 28-tól július 31-ig. Már rendelkezett némi diplomáciai tapasztalattal: korábban a törökországi ukrán képviselőn dolgozott, és Galagan visszaemlékezése szerint a budapesti ukrán rendkívüli diplomáciai képviselő vezetői tisztségét szerette volna elnyerni.

Lalkov lett, aki addig a hadifogoly-segélyezési misszió titkári feladatait látta el. A képviselő továbbra is nagyon nehéz anyagi körülmények között működött, ami arra készítette az apparátusát, hogy új helyiséget keressen a misszió elhelyezése céljából (a novemberi 6000 koronás tartozást kiegyenlítették). A misszió titkárságának ideiglenes címe a Teréz körút 39. szám alatti Hotel Britannica 208. szobája lett, ahol korábban a hadifogoly-misszió hivatali helyisége volt.

December 9-én korrigálták a fent említett hibát, és az Ukrán Népköztársaság budapesti rendkívüli diplomáciai képviselőinek vezetőjévé egy régi kijevi család sarját, Volodomir Szikevicset, az akkor már 50 éves tapasztalt katonatisztet nevezték ki. Szikevics még 1919 elején érkezett Budapestre abból a célból, hogy segítséget nyújtson az ukrán származású hadifoglyok gondozásában. Ettől az időtől kezdve szorosán együttműködött Galagannal. A hadifogoly-segélyezési misszió, később az Ukrán Vörös kereszt kirendeltségének kötelékében dolgozott a már említett Ljucij Kobiljanszkij, Osztap Gamerszkij főhadnagy, az átmeneti szálláshelyként is szolgáló ún. „regisztrációs pont” parancsnoka, Natalija Szikevics titkárnő, a misszióvezető lánya és Mikola Ogorodnyik zászlós. A budapesti ukrán rendkívüli diplomáciai képviselően Szikevics stábjának tagja lett még tanácsosként Kobiljanszkij és a már szintén említett Lalkov, ideiglenesen megbízott titkárként. Egy ideig még a misszió apparátusát gyarapította Sztasziv is. Vagyis elmondható, hogy a diplomáciai képviselő teljes apparátusát az Ukrán Vörös kereszt kirendeltségének munkatársaival töltötték fel, ami jelentős mértékben meghatározta tevékenységének jövőbeni irányait. Ez nem állt ellentétben a hadifogoly-segélyezési misszió likvidálását kimondó 1920. augusztus 11-i rendelettel, melynek értelmében a hadifogoly-missziók vagyont és eszközeit egyes országokban át kellett adni a diplomáciai képviselő számára, a hadifogoly-missziók tisztviselői pedig a diplomáciai képviselők külső munkatársai lettek.³⁴ Ennek megfelelően a diplomáciai képviselő kérésén belül hozták létre az Ukrán Vörös kereszt részlegét, amelynek munkatársai Gamerszkij és Natalija Szikevics lettek.

A hadifogoly-misszió egykori munkatársai ennek megfelelően folytathatták korábbi tevékenységüket, annak köszönhetően, hogy a „regisztrációs pont” fenntartásának anyagi feltételei javultak: az Ukrán Vörös kereszt Központjától 46 ezer korona összegű dotációban, míg a magyar kormánytól 250 ezer korona segélyben részesült. A regisztrációs pont 1920. november 1-től a Hernád utca 3. sz. alatti épületben, majd ezt követően a Keleti pályaudvar melletti barakkokban működött. A Nemzetközi Vörös kereszt Bizottságának 1921. január 17-i budapesti ülésén megvitatták annak kérdését, miként lehetne pártfogolni „*a különféle nemzetiségű hajlék nélküli asszonyokat és gyermekeket, továbbá az internáltakat*”. Az ülésen elhangzott, hogy az ukrán hadifogoly-misszió „energikusan és rendszeresen” foglalkozik honfitársainak hazajuttatásával a szülőföldjükre.³⁵ 1921. február 21-én

³⁴ ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 40, арк. 16.

³⁵ ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 49, арк. 2.

Ogorodnyik Piliscsabára utazott, hogy kiderítse, hány ukrán állampolgárságú személy tartózkodik az ottani internálótáborban.³⁶ Mivel azonban nem rendelkezett a magyar belügyminisztérium külön látogatási engedélyével, nem tudott kapcsolatba lépni a hadifoglyokkal, és nem sikerült megismernie a táborban uralkodó körülményeket sem. Igaz, a táborparancsnokság előzékenységének köszönhetően sikerült bizonyos információk birtokába jutnia. Az ukrán diplomáciai képviselő a humanitárius munkájának köszönhetően folyamatosan igyekezett figyelemmel kísérni az internálótáborokban lévő ukrán nemzetiségű hadifoglyok morális állapotát. Ezekben a táborokban jótékonyági akciók látszatát keltve, a bolsevik agitátorok is rendszeresen „kimutatták a foguk fehérjét”. Az ukrán misszió munkatársai lehetőségeikhez mérten igyekeztek semlegesíteni a tevékenységüket.

Az anyagi nehézségek és a kedvezőtlen politikai helyzet ellenére az ukrán diplomaták külföldön megpróbálták figyelmet fordítani minden egyes ukrán nemzetiségű személyre, igyekeztek védelemben és szakszerű segítségben részesíteni őket. Az akkor már a lengyelországi Tarnóban működő kormány megbízásából a külképviseletek munkatársai segíteni próbáltak az ukrán mérnökök és szakemberek elhelyezésében is azon külföldi országokban, amelyek elismerték a diplomáikat. Igaz, az előzetes tapasztalatok nem adtak okot az optimizmusra. Szikevics arról jelentett a külügyminisztériumnak, hogy Magyarország területén, az ország feldarabolása miatt még azok sem találnak maguknak munkát, akik korábban a végzettségüknek megfelelően dolgoztak.

A budapesti képviselő rendszeresen informálta a külügyminisztériumot Magyarország nemzetközi és belpolitikai helyzetéről. Mivel a sajtóiroda tevékenységét a működéséhez szükséges eszközök hiánya miatt leállították, a misszió információátadási képessége jelentős mértékben szűkült, és különféle szemlélő anyagok elkészítésére korlátozódott. Szikevics rendszeresen küldött ilyen anyagokat és sajtószemléket a külügyminisztériumnak.

Galagantól eltérően, aki mindig is az elvi politizálás talaján állt, a parancsok végrehajtását magára nézve kötelező érvényűnek tekintő hivatásos katonatiszt, Szikevics, mindig is tartotta magát a Direktórium által megszabott külpolitikai prioritásokhoz. Többek között különös figyelmet szentelt az ukrán–lengyel kapcsolatok fejlesztésére, azt hangoztatva, hogy a Rzecz Pospolita budapesti követségével „jó és baráti kapcsolatokat” kell fenntartani. Mindezek ellenére nem sikerült elérnie, hogy a budapesti lengyel konzuli szervek zökkenőmentesen biztosítsák a vízumok kiadását az ukrán honosságú személyeknek.

Ukrán részről a minél szélesebb elismertség érdekében a nemzetközi közösséghez fordultak. A Népszövetség azonban negatív választ adott az Ukrán Népköztársaság kormányának azon kérésére, hogy Ukrajna belépessen a világszervezetbe. Erre reagálva, 1920 decemberében az Ukrán Népköztársaság Külügyminisztériuma igyekezett erősíteni az Ukrajnával kapcsolatos felvilágosító

³⁶ ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 49, арк. 3 зв.

munkát külföldön. Ezért kormányzati részről kezdeményezték, hogy az összes kormányzati, politikai, társadalmi, kulturális és más szervezetek közösen hajtsanak végre egy akciót annak érdekében, hogy a Népszövetség elismerje Ukrainát mint szuverén államot. Ehhez az akcióhoz csatlakozott a budapesti diplomáciai képviselő is. 1921 márciusában a misszió kezdeményezte, hogy a Magyarországon élő ukránok is forduljanak egy felhívással a Népszövetség Tanácsához, melyben kéri, hogy az ismerje el Ukrainát szuverén államként és vegye fel a Népszövetségbe. Ezen csoport létrehozásából a budapesti diplomaták aktívan kivették részüket. Az erre vonatkozó jegyzéket a misszió tanácsosa, egyúttal ennek a kezdeményező csoportnak a titkára készítette el, annak ismeretében, hogy a Népszövetség a béke-előkészítés hatékony intézménye. A misszió ezirányú lépéseit a külügyminisztérium is támogatta. A minisztérium azt ajánlotta a külképviselőknek, hogy vegyenek részt ilyen kezdeményezésekben, s az vezérelje őket, hogy *„minden lehetséges eszközzel segítsék a Haza elismertetését és azokat a törekvéseket, amelyek arra irányulnak, hogy a Népszövetség egyenrangú tagja lehessen.”*³⁷ Ezek az akciók összhangban álltak Petljura álláspontjával is, aki maga is arra törekedett, hogy aktivizálja az ukrán politikai erőket. Felhívta a politikai szereplőket és intézményeket, hogy minden lehetséges eszközzel vegyenek részt a kiáltványok, memorandumok, jegyzékek kidolgozásában azon célból, hogy az ukrán eszme minél nagyobb visszhangra találjon a nemzetközi porondon. 1921. október 20–23-án Budapesten szervezték meg az Ukrán Népszövetségi Ligák Uniója Főtanácsának ülését. Az Ukrán Népszövetségi Ligát még 1920-ban hozták létre, a diplomáciai képviselők segítségével pedig az európai fővárosokban igyekeztek megalapítani annak fiáléit. (A legaktívabb a bukaresti fiálé volt, ezért a társaság rendes üléseit Bukarestben tartotta, ugyanakkor a Főtanács ülését Budapestre helyezték ki.)

Szikevics misszióvezetői időszaka egybeesett a Horthy-rendszer hatalmi konszolidációjának kezdeteivel. A magyar kormányzó a bolsevizmus ellenségeként feltétel nélkül minden lehetséges diplomáciai privilégiumot megadott a „nem bolsevik” Ukrajna képviselőinek. A misszió ugyanazokat a diplomáciai privilégiumokat kapta meg, mint az összes többi, Budapestre akkreditált külképviselő.

1922-ben Szikevics számos politikust és diplomatát látogatott meg: Horthy kormányzót, a pápai nunciust, Bethlen István miniszterelnököt, elment Gaál Gasztonhoz, a Nemzetgyűlés elnökéhez, a különféle budapesti külképviselők vezetőihez, illetve a nemzetközi és a magyar Vörös Kereszt képviselőihez.³⁸ Január 27-én Huszár Károly meghívta Szikevicset és Kobiljanszkijt egy „hatalmas ünnepi bálra”, amelyen Horthy, József főherceg, Bethlen és számos más neves politikus is részt vett. Január 28-án a misszió vezetője és annak tagjai Csernoch János hercegprímás, esztergomi érsek meghívására részt vettek azon a gyászmisén, amit az érsek XV. Benedek pápa tiszteletére celebrált a budavári Mátyás templomban. Az a tény,

³⁷ ЦДАВО України, ф. 4211, оп. 1, спр. 19, арк. 52.

³⁸ ЦДАВО України, ф. 3518, оп 1, спр. 68, арк. 3.

hogyan a diplomáciai képviselőket tagjait meghívták az állami protokolláris eseményekre, arról tanúskodik, hogy elismerték a hivatalosságát, illetve a magyar kormánytényezők láttak perspektívát a magyar–ukrán kapcsolatokban a közeljövőt illetően. Ehhez „Szikevics tábornok diplomáciai érzéke” is hozzájárult.³⁹ Az ukrán követ érdemeit kollégái is elismerték, észrevehető tiszteletnek örvendett az ukrán tisztviselők körében. 1922 augusztusában Szikevicset vezérőrnaggyá léptették elő.

Mindezek ellenére a képviselő anyagi helyzete egyre súlyosbodott, ezért egy idő után a Teréz körúti épületből a Margit rakpart 53. szám alatti házba kellett átköltöztetni azt. Ez volt az ukrán képviselő utolsó bejegyzett címe. Nemsokára Szikevicstre hárult az a feladat, hogy részt vegyen Petljura főatamán titkos budapesti átutazásának megszervezésében. Petljura Sztepan Mogila álnéven érkezett a magyar fővárosba, ahol a misszió sajtóirodájának vezetőjeként dolgozott rövid ideig. Ez a rövid időszak mély nyomokat hagyott Szikevics emlékezetében a Direktórium karizmatikus vezetőjéről.

Az a tény, hogy 1924 első napjaiban Szikevics megtette a hagyományos újévi protokolláris viziteket az államfőhöz, József főherceghez, a pápai nunciushoz és más hivatalosságokhoz, nem érezte még annak előszelét sem, hogy a misszió hamarosan működésének végéhez közeledik. A magyar kormány 1924. április 2-án közölte Szikeviccsel a döntését, mely szerint „politikai nézetei miatt” a budapesti ukrán diplomáciai képviselőnek be kell szüntetnie működését. A következő napon ukrán részről meg is kezdték a képviselő felszámolását, rendezték az irattárát. A budapesti ukrán diplomáciai képviselő az Ukrán Népköztársaság utolsó külképviseleteinek egyikeként szüntette be a tevékenységét.

*

Az első budapesti ukrán diplomáciai képviselő (1919–1924) mindkét ország szempontjából rendkívül bonyolult történelmi körülmények között jött létre és működött. A politikai és gazdasági labilitás, illetve a területi integritás problémái mindkét ország belső politikai és társadalmi életét meghatározták. Ugyanakkor az ukrán–magyar kapcsolatokat a 20. század elején nem terhelték meg sem a korabeli viszonyok, sem a történelmi múlt. A gyakori kormányváltások és külpolitikai irányváltások ellenére a jószomszédi kapcsolatok hagyománya maradt az ukrán–magyar viszony axiómája. Ehhez erejükhez és kompetenciájukhoz mérten hozzájárultak Ukrajna első budapesti követei, Mikola Galagan (1919. január – 1920. augusztus) és Volodimir Szikevics (1920. december – 1924. április) is. A sors nekik szánta, hogy utat nyissanak az ukrán–magyar diplomáciai kapcsolatok előtt.

Oroszról fordította és szerkesztette: Seres Attila

³⁹ Ювілейна пам'ятка з нагоди п'ятидесятої річниці військової служби та двадцятилітньої праці для української державності його ексценції генерал-хорунжого Володимира Сікевича. Вінніпег, 1938, 10.

IRINA MATIASH

HISTORY OF THE DIPLOMATIC REPRESENTATION OF THE UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC IN BUDAPEST 1919—1924

The study gives an insight into the international activities of the autonomous Ukrainian state existed de jure from 20 November 1917 to 6 November 1919, presenting the history of the extraordinary Ukrainian diplomatic mission in Budapest. The Representation of the Ukrainian People's Republic in Budapest was established between January 24 and February 7, 1919, and was officially in operation in the Hungarian capital until April 2, 1924. The study points out that, with the exception of one incident during the Hungarian Soviet Republic, the Exteriority of the Ukrainian foreign mission was assured by all political governments, even though the Hungarian People's Republic was not legally recognized by the Hungarian government. The diplomatic missions were headed by two diplomats: Mikola Galagan and Volodimir Sikevich. The operation of the Ukrainian mission consisted mainly of supplying prisoners of war in Ukraine, cultural diplomacy and propagandistic activities.

